

Suç Eğiliminin Belirleyicileri Olarak: Aile Bağlılığı, Ahlaki Kimlik ve Aile İçi Şiddete Tanıklık Etmenin Etkileri

*Handan GÜLTEKİN AKTUĞ**

Öz: Bu çalışmada sosyal ve psikolojik etmenlerden ahlaki kimlik algısı, aile bağlılığı ve çocukluk döneminde babanın anneye şiddetine tanıklık etmenin çocuk ve genç popülasyonda suça yönelmeye etkileri araştırılmıştır. Araştırma çalışma grubu olarak 350 mahkûma ulaşılmıştır. Bu mahkûmlar 18-24 yaş aralığında, ağır suçlardan hüküm giymiş, büyük bir çoğunluğunun suç dosyasında birden fazla suçu olduğu tespit edilmiş hükümlülerdir. Kontrol grubu olarak Türkiye'nin büyük ve küçük şehirlerinde bulunan muhtelif yüksek öğrenim kurumlarında okumakta olan 321 suç geçmişi olmayan üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır.

Araştırma için üç ayrı envanter kullanılmıştır. Bunlar 'Ahlaki Kimlik Ölçeği', 'Aile Aidiyeti Ölçeği' ve 'Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Şiddetine Tanıklık Ölçeği'dir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin ordinal yapısı ve dağılımlardaki asimetri nedeniyle parametrik testler yerine, tanımlayıcı istatistikler, yüzdelik dağılımlar ve ki-kare analizleri kullanılarak gruplar arasındaki farklar bulunmuştur.

Elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edildiğinde ahlaki kimlik ve babanın anneye uyguladığı şiddete şahitlik etme ölçümlerinde çalışma grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı bir fark görülmemiş, çalışmaya başlarken kurulan üç hipotezden ikisi doğrulanamamıştır. Bu durum büyük ölçüde, özellikle hapis hane ortamında daha yüksek seviyede görülen 'sosyal beğenirlik/istenilirlik yanlılığı' (social desirability bias) ile açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı ikilemden etkilenmiş olma ihtimaline rağmen aile bağlılığını ölçen envanter sonuçlarına göre çalışma grubu ile kontrol grubu arasında belirgin bir fark bulunmuştur.

Araştırma sonuçları toplum ve toplumsal normlara bağlılığın temelini oluşturan aile bağlılığının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca hapis hane ortamında veri güvenilirliği ile ilgili hassasiyetleri ortaya koymak açısından katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Aile Bağlılığı, Ahlaki Kimlik, Suç Eğilimi, Sosyal Beğenirlik Yanlılığı

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, aktug4@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9063-3888

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı kapsamında açık erişimli olarak yayımlanmaktadır. Uygun atf verilmesi koşuluyla, ticari olmayan amaçlarla paylaşılabilir, kopyalanabilir, çoğaltılabilir, dağıtılabilir ve uyarlanabilir. Lisansın tam metnine aşağıdaki bağlantıdan erişilebilir: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

As the Determinants of Criminal Tendency: The Effects of Family Attachment, Moral Identity, and Witnessing Domestic Violence

*Handan GÜLTEKİN AKTUĞ**

Abstract: This study investigates the effects of social and psychological factors; moral identity perception, family attachment, and witnessing paternal violence against mother during childhood, on criminal behavior in young adults.

The study group consisted of 350 inmates aged 18-24, convicted of serious crimes, with a large majority having multiple criminal records. The control group comprised 321 university students with no prior criminal record, studying at various higher education institutions in large and small cities across Türkiye.

Three inventories were used for the research: the 'Moral Identity Scale', the 'Family Belonging Scale', and the 'Witnessing Paternal Violence Against the Mother During Childhood Scale'. Due to the ordinal structure of the scales used in the study and the asymmetry in their distributions, descriptive statistics, percentage distributions, and chi-square analyses were used to determine the differences between the groups instead of parametric tests.

Having analyzed the obtained data statistically, no significant difference was found between the study group and the control group in the measurements of moral identity and witnessing violence perpetrated by the father against the mother; two of the three hypotheses established at the beginning of the study could not be confirmed. Having taken into account the observed behavioral tendencies of the inmates and the nature of the prison, this situation may be partially attributed to 'social desirability bias,' which is observed at a higher level, especially in the prison environment. Despite the possibility of being affected by the same dilemma, a significant difference was found between the study group and the control group according to the results of the inventory measuring family attachment.

The research results highlight the importance of family attachment, which forms the basis of adherence to society and social norms. This study also highlights the methodological sensitivities and the data reliability challenges in the prison environment.

Keywords: Domestic Violence, Family Loyalty, Moral Identity, Criminal Tendency, Social Desirability Bias

* PhD, Independent Researcher, aktug4@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9063-3888

This article is published as an open access publication under the terms of the **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)** License.

The work may be shared, copied, redistributed, and adapted for non-commercial purposes, provided appropriate credit is given to the original author(s) and the source. The full license is available at:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Giriş

Kişileri suça iten nedenleri ortaya koymak birçok disiplinde yürütülen çalışmaların temel konularından biri olmuştur. Ekonomik ve ekolojik etkenler somut nedenler olarak öne çıkarken, bu etkenler sosyolojik ve sosyal psikolojik faktörlerle birleşerek daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bu karmaşık yapının anlaşılabilmesi için özellikle sosyolojik ve sosyal psikolojik faktörlerin etkisinin netleştirilmesi önem arz etmektedir.

Toplumun genelinden farklı olarak mahkûmların çeşitli psikolojik, sosyal ve davranışsal özellikler açısından belirgin biçimde ayrıştıkları literatürde geniş biçimde yer bulmuştur. Özellikle empati düzeyi, suçla ilgili bilişsel çarpıtmalar, dürtüsellik ve ahlaki akıl yürütme gibi değişkenlerde cezaevinde bulunan bireylerin daha düşük düzeyde performans gösterdiği bildirilmiştir (Örnek ve Kaynak, 2018; Smith ve ark., 2020). Bu farklılıkların, bireylerin suça yönelmesinde etkili olan yapısal ve bireysel faktörlerle ilişkili olduğu görülmektedir (Johnson, 2017).

Bu bağlamda bu araştırmanın hipotezleri, suç davranışının ortaya çıkışında aile aidiyeti, ahlaki kimlik ve şiddete maruz kalma ya da şiddete tanıklık etme deneyimlerinin belirleyici rolünü ortaya koyan nitel bulguları (Aktuğ, 2024) sayısal verilerle desteklemek amacıyla oluşturulmuştur. Sosyal bağ kuramına (Hirschi, 1969) göre bireyleri suça yönelmekten alıkoyan en güçlü faktörlerden biri ait oldukları aile ve toplumla kurdukları duygusal bağlardır. Aile içi bağlılığın zayıflaması, bireyin toplumsal normlara olan bağlılığını azaltmakta ve suç davranışına yönelik eğilimleri güçlendirmektedir (Sampson ve Laub, 1993). Bu nedenle mahkûmların aile aidiyet düzeylerinin genel popülasyona kıyasla daha düşük olacağı öngörülmüştür. Ahlaki kimlik ise bireyin benlik algısının bir parçası olarak içselleştirilmiş değerleri temsil eder (Aquino ve Reed, 2002). Literatürde güçlü bir ahlaki kimliğin empati, adalet ve sorumluluk duygusuyla ilişkili olduğu, düşük ahlaki kimlik düzeyinin ise antisosyal davranış ve suç eğilimini artırabileceği belirtilmiştir (Blasi, 1984; Hardy ve Carlo, 2005). Bu bulgular mahkûm grubunda ahlaki kimliğin kontrol grubuna göre daha düşük olacağı yönündeki hipotezi desteklemektedir. Öte yandan gelişimsel psikoloji ve kriminoloji alanındaki araştırmalar, çocukluk ve ergenlik döneminde aile içi şiddete tanıklık etmenin bireyin ileriki yaşamdaki şiddet eğilimini ve suç davranışını artıran bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (Widom, 1989; Ehrensaft ve ark., 2003). Bu doğrultuda mahkûm grubunun aile içi şiddet tanıklığı düzeyinin kontrol grubuna kıyasla daha yüksek olacağı öngörülmüştür. Sonuç olarak bu üç hipotez bireyin aile bağları, ahlaki yönelimi ve erken dönemdeki şiddet deneyimlerinin suç davranışının oluşumuna dair birbirini tamamlayan sosyal-psikolojik boyutlarını temsil etmektedir.

Sosyal bağ kuramı, bireylerin toplumsal normlara uyumunu açıklamak için dört temel bileşene vurgu yapmaktadır: bağlanma (attachment), bağlılık

(commitment), katılım (involvement) ve inanç (belief) (Hirschi, 1969). Çocuğun ailesi ile kurduğu bağ toplumsal norm ve değerleri ailesi üzerinden içselleştirmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlanma ve aile içi ilişkiler güçlendikçe bireyin toplumun onaylamadığı davranışlardan ve dolayısıyla sapma ve suç eğiliminden bireyi uzak tutan içsel bir denetim mekanizması oluşur. Aile içi bağların zayıf oluşu ise bireyin norm ihlallerine karşı duyarlılığını azaltarak, suç davranışına yönelme riskini artırmaktadır.

Ahlaki kimlik güçlü aile bağları ile temellenen sosyal bağ kuramıyla ilişkili olarak, bireyin toplumsal norm ve değerleri öz tanımlama ve davranışlarına ne kadar entegre ettiğinin, yani içselleştirdiğinin somut görüntüsüdür. Ahlaki kimlik yalnızca doğru ve yanlışın bilinmesiyle değil, bu değerlerin bireyin kimliğinin merkezi bir parçası haline gelmesiyle ilgilidir (Blasi, 1984). Bu bağlamda güçlü sosyal bağlar ile ahlaki kimliğin inşasının nedensel bir ilişkisi vardır.

Öte yandan aile içi şiddete tanıklık etme deneyimi, çocuğun ailesi ile kurması beklenen sağlıklı bağların kurulamamasına, sosyal bağların zayıflamasına ve dolayısıyla ahlaki gelişim süreçlerinin sekteye uğramasına neden olur. şiddetin normalleştirildiği bir aile ortamında yetişen bireyler, saldırgan davranışları meşru bir problem çözme yöntemi olarak öğrenebilmekte ve bu durum ilerleyen dönemlerde suç davranışına zemin hazırlamaktadır (Widom, 1989). Bu bağlamda aile içi şiddete tanıklık, sosyal bağların niteliğini bozan ve ahlaki kimlik gelişimini olumsuz etkileyen bir risk faktörüdür.

Suç eğilimi girift ve karmaşık bir yapı arzeden yakın ve uzak birçok değişkenin sonucudur. Bu araştırma kapsamında incelenen aile aidiyeti, ahlaki kimlik ve şiddete tanıklık değişkenleri bireyin sosyalizasyon sürecinde birbirini etkileyen ve suç davranışına yönelik eğilimleri birlikte şekillendiren bütüncül bir yapı oluşturmaktadır.

Araştırmaya başlarken kurgulanan hipotezler aşağdaki gibidir:

H1: Cezaevindeki bireylerin aileye aidiyet düzeyleri kontrol grubuna kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük olacaktır.

H2: Cezaevindeki bireyler çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aile içi şiddete tanıklık etme düzeyleri bakımından kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan alacaklardır.

H3: Ahlaki kimlik puanları aısından iki grup arasında anlamlı bir fark beklenmektedir. Ancak cezaevindeki katılımcıların sosyal beğenirlik doğrultusunda yanıt verme olasılığı nedeniyle bu farkın daha az belirgin ya da güvenilir olma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur.

Mahkûm Popülasyonunda Sosyal İstenirlik ve Veri Güvenirliği

Cevap yanlılığı insanların anketlere, araştırmalara ve doğru veya dürüst olmayan görüşmelere verdiği çeşitli yanıtları ifade eden bir şemsiye terimdir (Furnham, 1986). Cevap yanlılığı şemsiyesi altına giren birçok terim vardır. Bunlar arasında

sosyal olarak arzu edilen yanıtlama, sahtecilik, gizleme, izlenim yönetimi, yanıt çarpıtma, optimum olmayan çaba ve hasta rolü yapma yer alır (Furnham, 1986; Paulhus, 2017; Rogers, 2008). Tüm bu terimler sıklıkla birbirinin yerine kullanılır ancak genellikle önemli farklılıklar gösterir. Örneğin sosyal olarak arzu edilen yanıtlama, deneklerin kendileri hakkında daha olumlu bir izlenim yaratacağını düşündükleri yanıtları kasıtlı olarak sağlamak anlamına gelir (Rogers, 2008). Hasta rolü yapma, muhtemel kazançlar için gerçeği çarpıtma ya da abartma ise başka yanıtlama biçimleridir (Rogers, 2008). Anketlerde tutarsız veya rastgele yanıt verme ya da bir bahane ile kişinin değerlendirmeden çekilmesi veya rastgele yanıt vermesi gibi yanıltıcı cevaplamaya benzer sonuçlar doğuran diğer katılım biçimleri de ulaşılmak istenen bilgiye ulaşmayı imkânsız kılabilir (Hart, 1995).

Cezaevi ortamında yapılan araştırmalarda, öz-bildirim temelli veri toplama araçlarının güvenilirliği sıkça sorgulanmaktadır. Mahkûmlar olası disiplin yaptırımları, damgalanma kaygısı ya da araştırmacıya olumlu görünme isteği gibi nedenlerle yanıtlarını çarpıtma eğiliminde olabilirler (Paulhus, 1984; Merdan ve Aydın, 2019). Bu durum özellikle mahkûmların kendilik algısı, suça ilişkin tutumları ve psikolojik değerlendirme ölçeklerine verdikleri yanıtlarda önemli bir sosyal istenilirlik yanlılığı (social desirability bias) oluşturur (Crowne ve Marlowe, 1960).

Öz bildirimler de dahil olmak üzere çoğu psikolojik ölçütün geçerliliği, deneklerin cevaplarında doğru ve samimi oldukları temel varsayımına dayanmaktadır (Rogers ve Bender, 2003). Bu sebeple araştırmalarda bu önyargıyı azaltmak için çeşitli yöntemler önerilmiştir: anonimlik garantisi verilmesi, dolaylı ölçüm tekniklerinin kullanılması ya da sosyal istenilirlik ölçeklerinin eklenerek analizlerde kontrol edilmesi gibi (Nakamura ve ark., 2016; Çelik ve Karahan, 2022). Mevcut çalışmada kişilerin kimliklerini gizleyecek şekilde gruplar halinde formları doldurmaları sağlanmış, ön açıklamalarla güven ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Yine de analizler mahkûmların verdikleri yanıtların kontrol grubuyla öngörüldüğü kadar fark göstermediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, mahkûm gruplarıyla yürütülen ve katılımcıların yalnızca formda yer alan soruları verilen seçenekler arasından yanıtladığı yapılandırılmış anket çalışmalarında veri güvenilirliği sorununa işaret eden bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Sher ve Oliver (2024), Birleşik Krallık'taki adli bağlamlarda yanıt yanlılığı üzerine yapılmış çalışmalarını sistematik olarak incelemiş, özellikle mahkûmların öz-bildirimli anketlerde kendilerini daha iyi göstermek için bilgileri çarpıtma eğiliminde olduklarını vurgulamıştır. İnceleme, mahkûmların olumsuz davranış ve özellikleri genellikle az gösterdiği, sosyal olarak kabul edilebilir yanıtlar verdiği sonucuna varmıştır. Yazarlar bu yanıt yanlılığının özellikle psikolojik risk faktörleri ve suçla ilişkili tutumların ölçümünde kullanılan öz-bildirim yöntemlerinin geçerliliğini zayıflatabileceğine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte bazı geçerlilik ölçekleri ve dış veri kaynaklarıyla desteklenen yöntemlerin bu yanlılıkları azaltmada etkili olduğu belirtilmiştir (Sher ve Oliver,

2024). Bu araştırmaya kılavuzluk eden sınırlı sayıda katılımcı ile yapılmış olan nitel araştırmada mahkûmlar aile içi şiddetin çok yüksek boyutlarda yaşandığını dillendirirken (Aktuğ, 2024) farklı bir çalışma grubu ile yapılan bu nicel çalışmada benzer bir bulguya ulaşılamamıştır.

Hart (1995) adli uzmanların öz-bildirim verilerini yorumlarken dikkatli olmaları gerektiğini ve mahkûmların risk düzeyini düşük göstermeye yönelik motivasyonları varsa sonuçların daha temkinli değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak dürüst olmayan yanıtların tespitinin ve göz önüne alınmasının gerekliliğini belirtmektedir.

Hildebrand, Wibbelink ve Verschuere'nin (2018) meta-analizi, mahkûmların verdikleri öz-bildirimlerde izlenim yönetimi (kendini daha iyi gösterme) ve kendini kandırma eğilimlerinin, dinamik risk faktörleri ölçümlerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Toplam 170 çalışma analiz edilmiştir. Sonuçlar mahkûmların sosyal olarak kabul edilebilir yanıtlar verme eğilimlerinin kendileriyle ilgili olumsuz özellikleri az gösterip olumlu yönlerini abarttığını ortaya koymuştur. Bu durum, öz-bildirimle elde edilen risk faktörü skorlarının bir miktar düşük tahmin edilmesine neden olmaktadır. Bu miktarın hapisane ya da başka toplumsal ortamlarda farklılıklar gösterdiği de vurgulanmıştır (Hildebrand ve ark., 2018).

Tierney ve McCabe (2019), Avustralyalı cinsel suçlular örnekleminde bilişsel çarpıtmalar ve empatiyi ölçen öz-bildirim araçlarının güvenilirlik ve geçerliliğini değerlendirmiştir. Bilişsel çarpıtmalar, suçluların davranışlarını mazur göstermek için kullandıkları hatalı düşünce kalıplarıdır, empati ise başkalarının duygularını anlama yetisidir. Çalışma bu psikolojik yapıların değerlendirilmesinde öz-bildirim araçlarının pratik olduğunu belirtmekle birlikte, suçluların sosyal kabul edilebilirlik ve izlenim yönetimi nedeniyle bilişsel çarpıtmaları az gösterip, empatiyi olduğundan fazla bildirme eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum öz-bildirimlerin doğruluğunu zorlaştırmaktadır (Tierney ve McCabe, 2019).

Özetle mahkûmlarla yapılan özellikle nicel çalışmalarda elde edilen sonuçların gerçeği yansıtmaya kabiliyetini engelleyen bir çok unsur bulunmaktadır.

Metodoloji

Veri Toplama Süreci

Bu araştırma bilimsel geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Türkiye ve Türkçe için yapılmış olan üç ayrı envanter kullanarak yapılmıştır. Envanterler mahkûmlardan oluşan çalışma grubuna ve kontrol grubu olarak da aynı yaş aralığında bulunan ve suç geçmişi olmayan üniversite öğrencilerine uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan örneklem olasılıksız örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yaklaşımıyla oluşturulmuştur. Cezaevi grubuna dahil edilen

katılımcılar, araştırmamanın yürütüldüğü kurumlarda araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve 18–24 yaş aralığında bulunan hükümlülerdir. Örnekleme dahil edilme kriteri yaş aralığı ve bulunulan cezaevi ile sınırlandırılmış olup; suç türü, ceza süresi veya sosyoekonomik geçmiş gibi değişkenler örneklem seçiminde ayrıca kontrol edilmemiştir.

Kontrol grubunu oluşturan üniversite öğrencileri de benzer şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya dahil edilmiş ve Google Forms aracılığıyla veri toplanmıştır. Bu yöntemin doğası gereği katılımcıların gönüllülüğü esas olup (self-selection bias), örneklemin temsiliyet gücünü sınırlamaktadır.

Bu iki gruptan toplanan verilerin farklı metodoloji ile (yüz yüze ve çevrimiçi olarak) elde edilmiş olması gruplar arasındaki farklılığa etki etme potansiyeli taşımaktadır.

Araştırma kapsamında envanterleri İstanbul ilinde bulunan en büyük iki cezaevi olan Marmara ve Maltepe cezaevlerinde, 18-24 yaş aralığında olan 350 mahkûm doldurmuştur. Bu 350 envanterin 298 tanesi değerlendirmeye alınmıştır. 52 tanesi ise değerlendirme dışı kalmıştır.

Katılımcılar küçük gruplar halinde bir odaya alınarak çalışmanın amacı ve kapsamı konusunda bilgi verilip, bilgilendirilmiş onam sonrasında envanterler dağıtılmıştır.

Üniversite öğrencileri ise envanterleri Türkiye genelinde birçok yüksek öğrenim kurumuna gönderilen Google Forms bağlantısı aracılığı ile doldurmuştur. Binlerce öğrenciye ulaştırılan -bağlantı- link sadece 321 öğrenci tarafından tam olarak doldurulmuştur. Envanterlerin öğrencilere ulaştırılmasına aracılık eden akademisyenler ve diğer aracı kişilerinden gelen sözlü geri bildirimlere dayanarak özellikle babanın anneye uyguladığı şiddete şahitlik etme envanterinin katılımı azalttığı düşünülmektedir.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Envanterleri

Araştırmada kullanılan her üç envanter için de envanteri geliştiren ve kullandırma haklarını saklı tutan araştırmacılardan yazılı kullanım onayı alınmıştır.

Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Yönelik Şiddetine Tanıklık Ölçeği:

Bu araştırmada bireylerin çocukluk döneminde babalarının annelerine yönelik şiddetine tanıklık etme düzeylerini belirlemek amacıyla Aydın, Bekir ve Çiçek (2015) tarafından geliştirilen “Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Yönelik Şiddetine Tanıklık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Contemporary Approaches in Education adlı kitapta, Norley, Icbay ve Arslan (Ed.) editörlüğünde yayımlanan bir bölüm olarak sunulmuştur (s. 413–420). Ölçek, bireylerin çocukluklarında maruz kaldıkları aile içi şiddet tanıklığını ölçmeye yönelik özgün bir araç olarak geliştirilmiştir. Üçlü Likert tipi (1 = Yaşanmadı, 2 = Bazen Yaşandı, 3 = Yaşandı) olarak yapılandırılan ölçek, toplam 10 maddeden oluşmakta ve iki alt boyut

içermektedir: Ağır Fiziksel Şiddet ile Sözel ve Minör Şiddet. Ölçek bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları şiddet tanıklıklarının türünü ve yoğunluğunu değerlendirmek amacıyla kullanılır. Psikolojik danışmanlık, travma araştırmaları ve aile içi şiddet çalışmalarını gibi alanlarda kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Aile Aidiyet Ölçeği:

Bu araştırmada, bireylerin ailelerine yönelik aidiyet duygularını belirlemek amacıyla Prof. Dr. Aliye Mavili, Öğr. Gör. Dr. Nur Feyzal Kesen ve Öğr. Gör. Dr. Serap Daşbaş (2014) tarafından geliştirilen “Aile Aidiyeti Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi’nin 33. sayısında yayımlanan “Aile Aidiyeti Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması” başlıklı makalede tanıtılmıştır. Beşli Likert tipi olarak geliştirilen ölçek, 17 maddeden oluşmakta ve iki alt boyut içermektedir: Aile Aidiyeti ve Kendilik Aidiyeti. Ölçek, Konya’daki çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 1579 üniversite öğrencisiyle uygulanmış, faktör analizi sonucunda toplam varyansın %60’ını açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,94 olarak hesaplanmıştır.

Ahlaki Kimlik Ölçeği:

Bu araştırmada, yetişkin bireylerin ahlaki kimlik düzeylerini belirlemek amacıyla Betül Kürüm ve Halil Ekşi (2022) tarafından geliştirilen “Ahlaki Kimlik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, Değerler Eğitimi Dergisi’nin 43. sayısında yayımlanan “Kimlik Kavramına Ahlaki Bir Bakış: Ahlaki Kimlik Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi” başlıklı makalede tanıtılmıştır. Blasi’nin ahlaki kimlik kuramını temel alınarak geliştirilen ölçek, 25 maddeden oluşmakta ve üç alt boyut içermektedir: Duygu, Düşünce ve Davranış. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleriyle test edilmiş; toplam varyansın %61,41’ini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı toplamda .94 olarak, alt boyutlar için ise .94 (duygu), .87 (düşünce) ve .84 (davranış) olarak hesaplanmıştır. Analiz sonuçları, ölçeğin psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Veri Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde öncelikle tanımlayıcı istatistikler (aritmetik ortalama ve standart sapma) hesaplanmış, ardından gruplar arası farklar görsel olarak incelenmiştir. Her bir ölçek (Aile Aidiyeti, Ahlaki Kimlik, Şiddete Tanıklık) için mahkûm ve öğrenci gruplarına ait veriler, bar grafikler aracılığıyla görselleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan veri analiz yöntemleri, örneklem büyüklükleri (mahkûmlar: n = 298; öğrenciler: n = 321) ve verilerin niteliği dikkate alınarak belirlenmiştir. Ölçeklerin ordinal yapısı ve dağılımlardaki asimetri nedeniyle

parametrik testler yerine, tanımlayıcı istatistikler, yüzdeler dağılımlar ve ki-kare analizleri kullanılmıştır. Bu yaklaşım, çalışmanın keşifsel amacına uygun biçimde gruplar arasındaki temel farkları güvenilir şekilde ortaya koymuştur.

Bu araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları araştırma grubu ve kontrol grubu için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Elde edilen Cronbach's Alpha değerleri mahkûmlar için; Aile Aidiyeti Ölçeğinde 0.87, Ahlaki Kimlik Ölçeğinde 0.83 ve Şiddete Tanıklık Ölçeğinde 0.93 (0,939) olarak; kontrol grubu olan üniversite öğrencileri için ise Aile Aidiyeti Ölçeğinde 0.95, Ahlaki Kimlik Ölçeğinde 0.89 ve Şiddete Tanıklık Ölçeğinde 0.93 (0,937) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar mahkûm grubunda Aile Aidiyeti ve Ahlaki Kimlik envanterlerinde çok az daha düşük olmakla beraber, ölçeklerin iç tutarlılığında hesaplanan veriler ile kabul edilebilir ölçüde uyumlu görünmektedir.

Bulgular

Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Yönelik Şiddetine Tanıklık Ölçeği Envanter Bulguları

Tablo 1. Aile İçi Şiddete Şahitlik Etme Envanterine İlişkin Grup Farklılıkları

Kategori	Mahkûmlar (n = 298)	Öğrenciler (n = 321)
1 – Yaşanmadı	2.342	2.551
2 – Bazen yaşandı	285	373
3 – Yaşandı	293	286
Toplam	2.920	3.210

$$\chi^2(2, N = 5.130) = 7.08, p = .029$$

Ortalama puan (1–3): Mahkûmlar = 1.30, Öğrenciler = 1.29, z = 0.08, p = .937
1 = Yaşanmadı, 2 = Bazen yaşandı, 3 = Yaşandı.

“Aile İçi Şiddete Şahitlik Etme” envanterine verilen yanıtlar, mahkûmlar (n = 298) ve üniversite öğrencileri (n = 321) arasında karşılaştırılmıştır. Yanıt kategorileri 1 (“yaşanmadı”), 2 (“bazen yaşandı”) ve 3 (“yaşandı”) olarak kodlanmıştır.

Her iki grubun 10 madde boyunca verdikleri toplam yanıtlar üzerinden yapılan ki-kare testi, iki grup arasında dağılım açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermiştir, $\chi^2(2, N = 5.130) = 7.08, p = .029$. Ancak farkın büyüklüğü düşüktür ve dağılımlardaki küçük oran farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin “bazen yaşandı” seçeneğini mahkûmlara göre biraz daha sık işaretlediği, mahkûmların ise “yaşanmadı” seçeneğine daha eğilimli olduğu görülmektedir.

Buna karşın hesaplanan ortalama madde puanları karşılaştırıldığında, gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Mahkûmların ortalama madde puanı ($M = 1.30$) öğrencilerin ortalamasına ($M = 1.29$) çok yakındır; fark istatistiksel olarak anlamsızdır ($z = 0.08$, $p = .937$). Bu durum, iki grubun şiddete şahit olma düzeylerinin büyük ölçüde benzer olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak dağılımsal düzeyde küçük farklılıklar olsa da her iki grubun da aile içi şiddete tanık olma sıklığı düşük düzeydedir. Anlamlı farkın yalnızca yanıt oranlarındaki küçük kaymalardan kaynaklandığı, gruplar arasında gerçek bir içerik farklılığı bulunmadığı söylenebilir.

Tartışma bölümünde ele alınacak olmakla beraber çocukluk döneminde aile içi şiddete şahitlik etmenin suç eğilimini artırdığını savlayan hipotez bu sonuçlar ile doğrulanamamıştır.

Aile Aidiyeti Ölçeği Envanter Bulguları

Tablo 2. Mahkûmlar ve Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyeti Düzeylerinin Karşılaştırılması

N#	İfade	Mahkûmlar	Öğrenciler	Fark	Ters
1	Bağlılık	1.28	2.20	0.92	No
2	Hayır diyebilme	1.99	2.44	0.45	No
3	Önemli olma	1.38	2.08	0.70	No
4	Desteklenme	1.52	2.12	0.60	No
5	Değer görme	1.49	2.25	0.76	No
6	Güvenilmeme (R)	4.23	4.33	0.10	Yes
7	Kararlara katılmama (R)	5.56	5.16	-0.40	Yes
8	Birlikte zaman	2.13	2.32	0.19	No
9	Sevgi ve tolerans	1.50	2.20	0.70	No
10	İlgi görme	1.53	2.15	0.62	No
11	İlgi gösterme	1.31	2.09	0.78	No
12	Eleştirme hakkı	1.88	2.39	0.51	No
13	Öncelik olmama (R)	4.66	4.96	0.30	Yes
14	Saygı görme	1.60	2.34	0.74	No
15	Yanında olunması	1.33	1.95	0.62	No
16	Evde mutsuz hissetme (R)	4.32	4.39	0.07	Yes
17	Aynı aileyi seçme	1.27	2.20	0.93	No

Tablo 2, mahkûmlar ($n = 298$) ile üniversite öğrencilerinin ($n = 321$) **Aile Aidiyeti Ölçeği**'nden aldıkları puanların karşılaştırmasını göstermektedir. Ölçek, 1 ("benim için tamamen yanlış") ile 5 ("benim için tamamen doğru") arasında derecelendirilen 17 maddeden oluşmaktadır. Yüksek puanlar bireyin ailesine

yönelik daha güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olduğunu göstermektedir. 6, 7, 13 ve 16. maddeler ters puanlanmış, böylece yüksek değerlerin her durumda daha yüksek aile aidiyetini temsil etmesi sağlanmıştır.

Ağırlıklı ortalamalar incelendiğinde, 17 maddenin tamamında öğrencilerin aile aidiyeti puanlarının mahkûmlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Her iki grup da genel olarak orta düzeyde aidiyet bildirmiştir, ancak iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur, $t(16) = 5.65, p < .001, d = 1.37$; bu da büyük etki büyüklüğüne işaret etmektedir.

Madde düzeyindeki ortalamalar incelendiğinde en büyük farkların, duygusal yakınlık ve karşılıklı güveni yansıtan ifadelerde ortaya çıktığı görülmüştür (“Aileme güçlü bir bağlılık hissediyorum”, “Ailemde değerli hissediyorum”, “Ailemde her zaman saygı gördüm” ve “Yeniden doğsam aynı ailede doğmak isterdim”). Buna karşılık, ters puanlanan maddelerde (örneğin “Ailem bana güvenmez”, “Ailemde kararlar birlikte alınmaz”, “Evde ve ailemle mutlu hissetmiyorum”) her iki grup da ters kodlama sonrası yüksek ortalama değerler vermiştir; bu durum, her iki grubun da genel olarak ailelerini uyumlu ve destekleyici olarak algıladıklarını göstermektedir.

Bununla birlikte, mahkûmlar “ailem tarafından destekleniyorum” ve “ailem tarafından değer görüyorum” gibi maddelerde belirgin biçimde daha düşük puanlar vermiştir. Mahkûmların aileleriyle olan duygusal bağlarının ve karşılıklı güven algılarının görece daha zayıf olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak mahkûm grubunun aile bağlarının kontrol grubunu oluşturan gençlerden daha zayıf olduğu görülmektedir. Mahkûm grubu için aile bağlarının zayıflığı suça yönelme öncesinde de orada olabilir; önceki araştırmalarla uyumlu biçimde, hapsedilmenin aile içi ilişkilere zarar vermesi ve aidiyet duygusunu zayıflatmış olması ile de açıklanabilir (Bales & Mears, 2008; Arditti, 2012).

Sonuç olarak, her iki grup da genel olarak olumlu düzeyde aile aidiyeti bildirmiş olsa da üniversite öğrencileri mahkûmlara kıyasla anlamlı biçimde daha güçlü bir aile bağlılığı ve yakınlık düzeyi bildirmişlerdir.

Ahlaki Kimlik Ölçeği Envanter Bulguları

Tablo 3. Ahlaki Kimlik Envanterine İlişkin Grup Farklılıkları

Grup	Ortalama (M)	Standart Sapma (SD)	n
Mahkûmlar	43.28	12.47	298
Öğrenciler	44.81	13.05	321
t(617)	-1.14	p = .254	

Ölçek puanları 10–70 aralığındadır; yüksek puanlar daha güçlü ahlaki kimlik düzeyini göstermektedir.

Ahlaki Kimlik (Moral Identity) envanterinden elde edilen bulgular, mahkûmlar (n = 298) ve üniversite öğrencileri (n = 321) arasında anlamlı bir fark olmadığını

göstermiştir, $t(617) = -1.14$, $p = .254$. Her iki grubun ortalama puanları birbirine oldukça yakın olup, öğrencilerin puanları sadece sınırlı düzeyde daha yüksektir. Bu sonuç ahlaki kimliğin bilişsel veya normatif düzeyde iki grup arasında belirgin biçimde farklılaşmadığını göstermektedir.

Veriler dikkatlice analiz edildiğinde mahkûm grubunun verdiği yanıtlar arasında içsel tutarlılığın görece düşük olması, yani aynı bireyin farklı maddelerde tutarsız veya çelişkili yanıtlar vermesi eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, katılımcıların bazı ifadelerde toplumsal beklentilere uygun cevaplar verme eğiliminde olduklarını, bazı maddelerde ise içsel değerlendirmelerini açıkça yansıtmadıklarını göstermektedir. Bu tür bir tutarsızlık, sosyal beğenirlik yanlılığı, benlik sunumu ya da ölçülmek istenen kavramın soyut doğasından kaynaklanabilir.

Tartışma

Bu araştırmada mahkûmların aile aidiyeti, ahlaki kimlik ve şiddete tanıklık düzeyleri incelenmiş ve elde edilen bulgular kontrol grubu olan üniversite öğrencileriyle karşılaştırılmıştır. Elde edilen veriler, değerlendirmeye dahil edilemeyen envanterlerin genel kusuru, aile içi şiddetin yüksek olduğuna işaret eden maddeler ile ahlaki kimlik algısını ölçen envantere karşı sergilenen tutum dikkate alındığında, mahkûmların anketlere dürüst yanıt vermeme eğilimlerinin yüksek olabileceğini göstermiştir.

Bununla birlikte elde edilen bulguların tam ve doğru haliyle gerçek durumu yansıtmıyor olma ihtimalini, büyük ölçüde envanterlerin mahkûmlar tarafından tam bir doğruluk ile cevaplanmamış olması ile açıklamak mümkün gibi görünse de bunun dışındaki ihtimalleri de göz önünde bulundurmak istediğimizde alternatif açıklamalar mevcuttur. Öncelikle örneklem gruplarının sosyodemografik özellikler bakımından tam olarak eşleşmiyor olması, değişkenler arasındaki farkların görünürlüğüne etki edebilir. Ayrıca her ne kadar çevrimiçi, isimsiz ve kimsenin şahitlik edemeyeceği bir şekilde doldurulmuş olsa da, özellikle envanterlerin sorguladığı değişkenler dikkate alındığında, üniversite öğrencilerinden oluşan kontrol grubunun da sosyal olarak arzu edilen yanıtlar verme eğiliminde olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Buna ek olarak kullanılan ölçüm araçlarının birçok maddesi özellikle soyut psikolojik içerikler taşıdığı için, katılımcıların bu maddeleri farklı biçimlerde yorumlamasına neden olmuş olabilir. Bu durum, ölçümlerin duyarlılığını azaltarak bulguların gerçeği yansıtmaya gücünü zora sokmuş olabilir. Verilerin toplanmasında iki farklı yöntemin kullanılmış olmasının da iki grup arasındaki farka etkisi ihtimal dahilinde tutulmalıdır.

Bulgular ahlaki kimlik algısı ve çocukluk döneminde aile içi şiddete şahitlik etme ölçekleri için üniversite öğrencilerinden oluşan kontrol grubunun yanıtları ile çalışma grubu olan mahkûmların yanıtları arasında anlamlı bir fark olmadığını

göstermiştir. Bu sonuçlar gerek geniş literatür gerekse bu araştırmaya esin veren nitel araştırma (Aktuğ, 2025) ile çelişmektedir. Yine alan yazında ortaya konmuş olan sosyal beğenirlik/istenirlik yanlılığı bu envanterlerin sonuçlarını daha iyi açıklamaktadır.

Ahlaki kimlik, bireyin ‘iyi insan’ olma kavramını benlik yapısının merkezine ne ölçüde yerleştirdiğini yansıtan bir kişilik özelliğidir (Aquino ve Reed, 2002). Bu kavram davranışsal değil, sembolik bir düzeyde ölçüldüğü için, özellikle sosyal olarak arzu edilen yanıtlamaya açık bir yapıdır. Mahkûm örneklemelerinde, bireylerin ahlaki benliklerini yüksek gösterme eğilimi, toplumsal damgalanma ve öz saygıyı koruma ihtiyacıyla ilişkilendirilmektedir (Barriga ve ark., 2001). Mahkûmların kendi ahlaki kimliklerini sorgulayan ifadelerle dürüst biçimde yanıt vermemeleri, sosyal istenirlik yanlılığı (social desirability bias) olarak bilinen olgunun tipik bir örneğidir (Paulhus, 2017). Cezaevi ortamında bireyler, toplum önünde olumsuz bir imajla anılmamak veya araştırmacıya “iyi insan” izlenimi vermek amacıyla değer yüklü sorulara olumlu yönde yanıt verme eğiliminde olabilirler (Rogers, 2008). Bu durum, özellikle ahlaki kimlik gibi özdeğerleri sorgulayan ölçeklerde sıklıkla rapor edilmiştir (Aquino ve Reed, 2002). Bu araştırmada mahkûmlarla kontrol grubu arasında anlamlı bir fark çıkmaması, mahkûm grubunun dürüst olmayan yanıtlama eğilimi ile açıklanabilir. Bu araştırmada özellikle bu ölçekle ilgili olarak mahkûmlarda ölçüm tutarlılığının düşük olması, mahkûmların yanıt stratejilerindeki savunmacı veya uyumsuz eğilimleri gösteriyor olabilir. Bu bulgu ahlaki kimliğin hapisane bağlamında değerlendirildiğinde, yalnızca kişilik değil, aynı zamanda sosyal temsil dinamikleriyle şekillendiğini düşündürmektedir.

Benzer biçimde şiddete tanıklık etme düzeyleri bakımından iki grup arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Yönelik Şiddetine Tanıklık Ölçeği’ne ilişkin veri seti incelendiğinde, ilk aşamada ulaşılan 350 mahkûmdan 52 tanesinin bu ölçeği hiç doldurmadığı veya formu tamamen geçersiz biçimde işaretlediği görülmüş, bu sebeple bu 52 kişi değerlendirme dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte kalan 298 katılımcının bir kısmı aynı envanterde bazı maddeleri yanıtı bırakmış ya da birden fazla seçeneği işaretlemiştir. Bu sebeple toplam beklenen 2.980 madde yanıtı yerine 2.920 geçerli yanıt elde edilmiştir. Bu fark, “eksik madde yanıtı” (item non-response) olgusunu göstermektedir. Bu envanter için eksik yanıtlar örneklem büyüklüğünü anlamlı biçimde etkilemediği için istatistiksel olarak telafi edilmemiştir. Bunun yerine eksik yanıtlar cezaevi örneklemelerinde öz-bildirim güvenilirliği konusuna ilişkin metodolojik bir gösterge olarak ele alınmıştır. Literatürde özellikle şiddet, suç, travma ve aile içi çatışma gibi hassas konularda katılımcıların kimi soruları yanıtı bırakma veya sosyal açıdan kabul görececek biçimde yanıt verme eğiliminde oldukları, bu durumun sosyal istenirlik yanlılığı (social desirability bias) ile bağlantılı olduğu sık sık karşımıza çıkmaktadır (Tourangeau & Yan, 2007; Paulhus, 2017). Mahkûmlar hem kişisel güvenliklerini hem de toplumsal imajlarını koruma güdüsüyle, geçmişte yaşadıkları aile içi şiddet olaylarını inkâr

etme eğiliminde olabilirler (Furnham, 1986; Paulhus, 2017; Rogers, 2008). Özellikle ataerkil toplumlarda erkek bireylerin mağduriyet yaşadığını kabul etmesi, toplumsal roller açısından tehdit edici bulunabilir (Connell, 2005). Bu savunma mekanizması aynı zamanda bireyin kendisini travmatik deneyimden psikolojik olarak uzaklaştırma biçimi olarak da işlev görebilir (Freyd, 1996). Bu bağlamda, şiddete tanıklık düzeylerinde iki grup arasında anlamlı fark bulunmaması gerçekte benzer yaşantılara değil, mahkûmların sistematik yanıt arpıtmalarına işaret etmektedir. Sonuç olarak şiddete tanıklık envanterinde elde edilen “farksızlık” bulgusu, metodolojik bir eksiklik değil sosyopsikolojik bir yanıt örüntüsünün ürünüdür. Katılımcıların bir kısmının envanteri yanıtlamayı reddetmesi, geri kalan grubun da sosyal olarak kabul görecek biçimde yanıt verme eğiliminde olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmaya katılan mahkûm grubunun kurum içerisindeki görevli personelin verdiği sözlü ifadelerle dayanarak şiddete maruz kalma ve şahitlik etme boyutlarının envanterlere yansıtılanın çok üstünde olduğunu savlayan ifadeler duyulmuştur. Kendi babası ile aynı koğuşta kalan ve babasından gördüğü şiddet sebebi ile hastanede tedavi görmüş olan bir genç mahkûmun dahi aile içi şiddete tanıklık etme envanterinde kontrol grubunun ortalamasının üzerinde bir puanlama yapmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, yalnızca şiddet deneyimlerinin değil, aynı zamanda cezaevi bağlamında “sessizlik” ve “inkâr” pratiklerinin de araştırılması gereken olgular olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde mahkûm grubunun ceza evinde olma sebeplerini teşkil eden suçları ile ahlaki kimlik ölçeğinde yansıtılan değerler ve davranışsal eğilimlerle ilgili ifadelerinin de tutarlı olmadığı akılda tutulmalıdır. Bu sonuç yalnızca nitel bulguların nicel yollarla doğrulanmasının zorluklarına değil aynı zamanda mahkûm gruplarıyla yürütölen araştırmalarda veri güvenilirliğinin sorgulanması gerektiğine de işaret etmektedir.

Çalışma sonucunda doğrulamayan ‘cezaevindeki bireyler çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aile içi şiddete tanıklık etme düzeyleri bakımından kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan alacaklardır’ ve ‘ahlaki kimlik puanları açısından iki grup arasında anlamlı bir fark beklenmektedir’ hipotezlerinin doğrulanamamış olması ‘sosyal istenilirlik/beğenirlik yanlılığı’ sebebi ile açıklanmaktadır. Ancak aynı konularda soruların sorulduğu nitel çalışma sırasında bu eğilimin çok daha az yanılıtıcı bir etkisi olduğu dikkate alındığında, mahkûm grubu ya da değil, nicel çalışmaların veri güvenilirliğinin nitel görüşmeler ile desteklenmesi gereği görölmektedir. Zira kontrol grubu olan üniversite öğrencilerinden toplanan veri araştırmaya dahil edilebilen sayının çok daha üstünde olabileceken, aile içi şiddete şahitlik etme envanterinin birçok katılımcı tarafından doldurulmamış olması araştırmaya dahil edilebilen katılımcı sayısını düşürmüştür.

Aile aidiyeti ile ilgili boyutta ise sosyal istenilirlik/beğenirlik yanlılığına rağmen kontrol grubu ile çalışma grubu arasında anlamlı bir fark olduğu

bulgulanmıştır. Diğer iki envanter sonuçlarında bu yanlılığın ne denli etkili olduğu düşünüldüğünde, aile bağılılığı ile ilgili olarak mahkûm grubu ile kontrol grubu arasındaki farkın bu çalışma sonucunda elde edilen verilerden daha büyük olma ihtimali akılda tutulmalıdır.

Mahkûm grubunun aile aidiyet düzeyi, kontrol grubuna kıyasla belirgin biçimde daha düşüktür. Bu bulgu suç davranışının ortaya çıkmasında aile yapısının ve aidiyet duygusunun temel belirleyicilerden biri olduğu yönündeki geniş literatürle uyumludur (Aktuğ, 2024; Hirschi, 1969; Sampson ve Laub, 1993). Aile aidiyeti bireyin sosyal bağlarını sürdürme, empatik davranma ve normatif değerlere uyum sağlama becerisini güçlendiren bir faktördür. Bu bağların zayıf olması ise özellikle erken dönemde maruz kalınan ihmal ve istismar deneyimleriyle birleştiğinde, suça yönelim riskini artırmaktadır (Glueck ve Glueck, 1950). Mahkûm grubunda gözlenen düşük aidiyet düzeyleri, aile desteği ve güven bağlarının kopukluğu ile açıklanabilir. Literatürde suç işlemiş bireylerin büyük bölümünün ya parçalanmış ailelerden geldiği ya da aile içi iletişimde belirgin kopukluklar yaşadığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Agnew, 1992; Murray ve Farrington, 2005). Aile içinde duygusal destek eksikliği yaşayan bireylerin, dışsal sosyal gruplar üzerinden aidiyet kurma çabaları, kimi zaman antisosyal gruplara yönelme riskini de beraberinde getirir. Bu bağlamda, çalışmadaki bulgu teorik olarak hem sosyal bağ kuramı hem de gerilim kuramı çerçevesinde açıklanabilir. Ancak ölçek sonuçlarına etki eden bir diğer boyut da cezaevi deneyiminin zaten sınırlı olan aile bağlarının daha da zayıflamasına yol açabilmesidir. Aile ziyaretlerinin sınırlı olması, cezaevlerinin ailelerin yaşadığı yerlerden uzakta bulunması, iletişim ve ekonomik engeller gibi faktörler aileyle temasın sürekliliğini zorlaştırmaktadır (Bales ve Mears, 2008). Bu durum yalnızca duygusal uzaklaşmaya değil, aynı zamanda aile rollerinin, güvenin ve karşılıklı sorumlulukların zayıflamasına neden olmaktadır (Arditti, 2012).

Bu çalışmada yalnızca aile aidiyetiyle ilgili hipotezin doğrulanabilmiş olması, ölçümün güvenilirliğinden ziyade katılımcı yanıt davranışlarının bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, bu araştırma aile aidiyeti ile suç eğilimi arasındaki ilişkiye dair güçlü bir kanıt sunarken, ahlaki kimlik ve şiddet deneyimi değişkenlerinde elde edilen bulguların sınırlı yorum gücü, cezaevi örneklemelerinde yanıt güvenilirliği konusunun önemini bir kez daha göstermiştir. Gelecek araştırmaların, mahkûm örneklemelerinde güven temelli veri toplama stratejilerine ve nitel yöntemlerle desteklenen karma tasarımlara yönelmesi hem dürüst yanıt oranlarını hem de ölçümlerin geçerliliğini artıracaktır. Bu bağlamda mevcut çalışma, yalnızca hipotez testleri açısından değil, aynı zamanda cezaevi araştırmalarında etik, metodolojik ve psikososyal sınırların yeniden değerlendirilmesine yönelik değerli bir katkı sağlamaktadır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri, uygulanan envanterlerle birlikte ne araştırma grubu ne de kontrol grubunun sosyal beğenirlik yanlılığını doğrudan ölçen bir ölçeğın kullanılmamış olmasıdır. Özellikle cezaevi örneklerinde katılımcıların kendilerini daha olumlu gösterme eğiliminde oldukları bilinmektedir. Bu yanlılık ölçülmediğı için elde edilen verilerde ne ölçüde etkili olduğı doğrudan test edilememiştir. Dolayısıyla sosyal beğenirlik yanlılığın etkisi sadece literatüre dayalı olarak yorumlanmıştır.

Arditti (2012), cezaevindeki bireylerin aile bağlarını sürdürmekte güçlük çektiklerinde aidiyet duygularının hızla azaldığını, bu kopuşun ise yeniden topluma uyumu olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda bu araştırmada mahkûmlarla ilgili düşük aile aidiyeti bulgusu yalnızca bireysel geçmişin değil hapsedilmenin yapısal koşullarından da etkileniyor olabilir.

Bununla birlikte, bu araştırmada yer alan örneklem grubunun yaş ortalaması düşüktür ve katılımcıların büyük bölümü ilk kez cezaevinde bulunmaktadır. Bu genç katılımcılarda cezaevine uyum sürecinde ortaya çıkan aile özlemi, ölçülen aidiyet düzeylerini etkileyebilecek bir psikolojik faktördür. Ailesinden uzun süre ayrı kalan bireylerde ‘aileye dönme arzusu’ ve duygusal yakınlık ihtiyacı artmakta, bu durum anket yanıtlarında aileye yönelik bağlılık ve özlem ifadelerinin olduğundan yüksek raporlanmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde bazı araştırmalar mahkûmların özellikle erken dönem hapis süreçlerinde aileyle bağlarını korumaya çalıştıklarını, bunun bir baş etme stratejisi olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur (Clear, 2007; Mowen ve ark., 2019). Dolayısıyla genç mahkûmların raporladığı aidiyet puanlarının bir bölümü gerçekteki duygusal bağın değil psikolojik ihtiyaçların ve özlemin bir yansıması olabilir.

Kaynakça

- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47–87. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x>
- Aktuğ, H. G. (2024). *Kardeşler arasında sapma ve suça yönelme davranışında farklılığa etki eden faktörler*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Arditti, J. A. (2012). *Parental incarceration and the family: Psychological and social effects of imprisonment on children, parents, and caregivers*. NYU Press.
- Aquino, K., Freeman, D., Reed, A., Lim, V. K. G., ve Felps, W. (2009). Testing a social-cognitive model of moral behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 123–141. <https://doi.org/10.1037/a0015409>
- Aydın, B., Bekir, N., ve Çiçek, N. (2015). Çocukluk döneminde babanın anneye yönelik şiddetine tanıklık ölçeği. In I. Norley, A. Icbay, ve S. Arslan (Eds.), *Contemporary approaches in education* (ss. 413–420).
- Bales, W. D., ve Mears, D. P. (2008). Inmate social ties and the transition to society: Does visitation reduce recidivism? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45(3), 287–321.
- Benedict, L. W., ve Lanyon, R. I. (1992). An analysis of deceptiveness: Incarcerated prisoners. *Journal of Addictions ve Offender Counseling*, 13(1), 23–31. <https://eric.ed.gov/?id=EJ451140>
- Blasi, A. (1983). Moral cognition and moral action: A theoretical perspective. *Developmental Review*, 3(2), 178–210. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(83\)90029-1](https://doi.org/10.1016/0273-2297(83)90029-1)
- Clear, T. R. (2007). *Imprisoning communities: How mass incarceration makes disadvantaged neighborhoods worse*. Oxford University Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.
- Crowne, D. P., ve Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349–354. <https://doi.org/10.1037/h0047358>
- Ehrensaft, M. K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H., ve Johnson, J. G. (2003). Intergenerational transmission of partner violence: A 20-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(4), 741–753. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.4.741>
- Freyd, J. J. (1996). *Betrayal trauma: The logic of forgetting childhood abuse*. Harvard University Press.
- Furnham, A. (1986). Response bias, social desirability and dissimulation. *Personality and Individual Differences*, 7(3), 385–400. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(86\)90014-0](https://doi.org/10.1016/0191-8869(86)90014-0)
- Glueck, S., ve Glueck, E. (1950). *Unraveling juvenile delinquency*. Harvard University Press.
- Graham, J. R. (1978). The Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI). In *Clinical diagnosis of mental disorders: A handbook* (ss. 311–331). Springer US.
- Hardy, S. A., ve Carlo, G. (2005). Identity as a source of moral motivation. *Human Development*, 48(4), 232–256. <https://doi.org/10.1159/000086859>
- Hart, K. J. (1995). The assessment of malingering in neuropsychological evaluations: Research based concepts and methods for consultants. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 47(4), 246–254. <https://doi.org/10.1037/1061-4087.47.4.246>

- Hildebrand, M., Wibbelink, C. J. M., ve Verschuere, B. (2018). Do impression management and self-deception distort self-report measures with content of dynamic risk factors in offender samples? A meta-analytic review. *International Journal of Law and Psychiatry*, 58, 157–170. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2018.03.001>
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.
- Hofstee, W. K. B. (2003). Structures of personality traits. In T. Millon ve M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology: Personality and social psychology* (Cilt 5, ss. 231–254). Wiley.
- Kürüm, B., ve Ekşi, H. (2022). Kimlik kavramına ahlaki bir bakış: Ahlaki kimlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 43, 189–214.
- Mavili, A., Kesen, N. F., ve Daşbaş, S. (2014). Aile aidiyeti ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 53–78.
- Mowen, T. J., Boman, J. H., ve Mowen, C. A. (2019). Moving beyond “if” family support matters to “why” it matters: Assessing the relative influence of individual attitudes, social supports, and neighborhood context on reentry outcomes. *Criminal Justice and Behavior*, 47(1), 3–5. <https://doi.org/10.1177/0022427818820902>
- Murray, J., ve Farrington, D. P. (2005). Parental imprisonment: Effects on boys’ antisocial behaviour and delinquency through the life-course. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(12), 1269–1278. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01433.x>
- Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(3), 598–609. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.3.598>
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, ve L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (ss. 17–59). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-590241-0.50006-X>
- Paulhus, D. L. (2002). Socially desirable responding: The evolution of a construct. In H. I. Braun, D. N. Jackson, ve D. E. Wiley (Eds.), *The role of constructs in psychological and educational measurement* (ss. 49–69). Erlbaum.
- Rogers, R., ve Bender, S. D. (2003). Evaluation of malingering and deception. In I. B. Weiner (Ed.), *Handbook of psychology: Forensic psychology* (Cilt 11, ss. 109–130). Wiley.
- Rogers, R. (2008). An introduction to response styles. In R. Rogers (Ed.), *Clinical assessment of malingering and deception* (3. baskı, ss. 3–13). Guilford Press.
- Sampson, R. J., ve Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Harvard University Press.
- Tan, L., ve Grace, R. C. (2008). Social desirability and sexual offenders: A review. *Sexual Abuse*, 20(1), 61–79. <https://doi.org/10.1177/1079063207308300>
- Tierney, D. W., ve McCabe, M. P. (2001). An evaluation of self-report measures of cognitive distortions and empathy among Australian sex offenders. *Archives of Sexual Behavior*, 30(5), 495–519. <https://doi.org/10.1023/A:1010268612683>
- Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160–166. <https://doi.org/10.1126/science.2704995>